

háromhasábos
élőfej: KÖNYV Sárosi
egy címléírással
a fájlban kisebb fokozatból szereplő részeket a tördelésben is kisebből,
mint a szeptemberi Volkmann-cikkben

Kitartó, lelkiismeretes tudományosság

{ RICHTER PÁL

CÍMLEÍRÁS ALKALMAS HELYRE]

Sárosi Bálint: Népzenei tájakon
Válogatott írások
Nap Kiadó, 2015

Sárosi Bálint kötetbe gyűjtötte válogatott írásait, mely a Nap Kiadó gondozásában látott napvilágot. Bár műfajából adódóan új tanulmányt nem tartalmaz a kötet, hiszen minden, ami olvasható benne, 1958 és 2014 között valahol elhangzott, vagy nyomtatásban megjelent már egyszer. Több mint fél évszázad terméséből, újságcikkekből, rádió- és konferencia-előadásokból, nekrológokból olvashatunk válogatást, amelyből nagyon pontosan, éles arcéllal rajzolódik ki a tudós-zenész portréja, a tudomány kitartó és lelkiismeretes napszámosáé – Sárosi tanár úrról lévén szó, természetesen életerős humorral fűszerezve. Tudatos a kutatói életpálya effajta összefoglalása, hogy a nagyszabású könyvek, monográfiák és tanulmányok, a mérföldkövek mellett a „kötőanyagot”, a hétköznapi tudományos írásait, tárcáit is megismerje az érdeklődő, ráadásul sokkal személyesebb, közvetlenebb módon. Mert Sárosi nemcsak kiváló tudós, hanem nagyszerű tollú író is egyben. Élvezetes, könnyed, de sohasem szószátyár mesélés jellemzi írásait. Az érintett témák részben Sárosi fő kutatásai területeit fedik le, részben általános zenei, közéleti, munkahelyi vonatkozásúak, illetve zenészekről, kutatókról, a hozzájuk fűződő kapcsolatról szólnak. Az írásokat összesen tíz csoportba, fejezetbe szerkesztette a szerző.

Az első csoportban inkább általános népzenei témájú, a zenei anyanyelvről, a népzenei mozgalmakról, a fonográfról, Erich von Hornbostelről, magyar paraszt rezesbandáról szóló újságcikkeket, rádió- és konferencia-előadásokat olvashatunk, és munkahelyi beszámolót az 1958-as gyimesközéplaki gyűjtésről. A második már Sárosi egyik legfontosabb kutatási területéről, a népies dal, a nóta és a cigányzene összefüggéséről, az ezzel kapcsolatos jelenségek történeti és zenei jellemzőiről szól, a magyarul írásban is könnyen jelölhető *cigány zene*, illetve *cigányzene* különbségéről (idegen nyelveken általában nem tudunk ilyen látványos és közérthető distinkciót alkalmazni). Döbbenetes szembesülnünk azzal a ténnyel, hogy Lisztnek a

cigányokról, a cigányok „zenéjéről” írt könyvének téveszméit a nyugati szakirodalomban még a 20. század végén is újból és újból visszahangozzák, rosszul értelmezett politikai korrektséggel és burkolt, vagy nyílt nacionalizmusváddal fűszerezve, mely utóbbival még Kodályt, Bartókot és román kor-, illetve pályatársukat, Constantin Brăiloiut is illetik. Keserű hangvétellű, mégis egészséges humorral megírt cikkében Sárosi két, Franciaországban megjelent és tudományosnak számító publikáció ismertetésével tárja elénk ezt a tudatlansággal párosuló rosszindulatot. Pedig az ő – angolul és németül is napvilágot látott – *Cigányzene* című könyve volt az első, és szakmai körökben sokat idézett monográfia, amely igyekezett tisztázni a fogalmakat, és feltárni egymáshoz való viszonyukat, történeti-zenei tényekkel, elemzésekkel alátámasztva.

Sárosi másik fontos kutatási témáját, a hangszerekről, azon belül a népi hangszerekről szóló írásokat a harmadik fejezet tartalmazza. A hangszerkutató Sárosi kapcsolatát kutatásának tárgyaival jól példázza a Néprajzi Múzeum 2006-os hangszerkiállításának megnyitóján elmondott beszédének befejező részlete:

Jó ötven évvel ezelőtt volt már hangszerkiállítás a Néprajzi Múzeum akkori, Könyves Kálmán körüti otthonában. A világháború, valamint a tárolás kényszerű mostohasága a hangszereken is nyomott hagyott. A kiállítás előkészítésénél segédkezve megpróbáltam a kijelölt eszközök egyikét, a legjobb állapotúnak látszó dudát megszólaltatni. A felfújtt tömlőt megnyomva a levegő ott jött vissza, ahol belefújtam. A sípok némán maradtak, de tele lett a szám molyrágta kutyaszőrrel. Ennek a százíznek emléket villant át rajtam, mikor megkaptam a kitüntető felkérést e mostani megnyitásra. Aztán megnéztem az előkészített hangszereket és – megnyugodtam.

Népzene és közművelődés címet is viselhetne a római négyes számmal jelzett fejezet, melyben az akkoriban indult, Kecskeméten rendezett országos népzenei találkozóról, nemzetiségi népzenei fesztiválról, a *Röpülj, páva* vetélkedő 1972-es folyamáról, és ezekhez kapcsolódóan mind a mai napig aktuális, vitákat kiváltó kérdésekről, a népzenei hitelességről, a népdaléneklésről, hangszeres és szöveges dallamok kapcsolatáról olvashatunk. Tudjuk, hogy az 1970-es évek elejétől beindult magyarországi táncházmozgalomról a népzene- és zenekutatók véleménye finoman fogalmazva is ambivalens volt, a népzene-t leginkább csak kutathatónak, és a hagyományos kultúrába nem beleszületettek számára megtanulhatatlannak tartották. Ezért is izgalmas Sárosinak egy 2001-es rádióelőadásban ezzel kapcsolatos visszaemlékező mondata:

Azok az idők jutnak eszembe, mikor többnyire nem hallgattuk, hanem magunk daloltuk a népdalt: az 1940-es évek tája. Az öntudatosabb városi fiatalság lelkesen tanulta – cserkészcsapatban és máshol – a leginkább Kodály színpadi és kórusműveiből származó népdalokat. Többnyire a közösen dalolható dalokat szerettük és daloltuk szívesen. Nem akadtunk meg azon, hogy „autentikus”-e vagy nem autentikus az előadás: mindenki hitelesen, sajátjaként fújta a közös dalt – azt, amivel azonosulni tudott.

Majd mondandóját így zárja:

Népdalénekléshez nem kell nagy tudás, de azt a keveset, ami az elfogadhatóság alsó határa, árnyaltan kell ismernie és éreznie annak, aki közönség előtt akar szerepelni.

Ami ezen felül van, az mindig a kevesek dolga: a tehetségeseké. Akadnak szerencsére ilyenek is.

Ötödik nagy csoportként a nagy elődökről, Kodályról és Bartókról szóló írásokat találunk. Tudjuk, Sárosi még az egyik *utolsó hírnök* népzene kutató tanítványa Kodálynak, rengeteg emlékekkel, a jövő nemzedékei számára fontos személyes élménnyel, kodályi bölcsesletekkel, amelyeket hasonlóan népzenei kincsünkhöz, folyamatosan a magyar társadalom köztudatában kellene tartani. Itt most helyszűke miatt legyen elegendő a legfontosabb intelmek Kodálytól, amelyet Sárosi is idéz, és amely sohasem veszti érvényét, időszzerűségéről bizonyos társadalmi-politikai közegek újra meg újra gondoskodnak:

„...amint műveltek nem lehet születni, úgy magyarnak se! Mindenki annyira művelt és magyar, amennyire meg tudta szerezni. Csak szerzett műveltség van, szerzett magyarság!” [...] „Magyarnak születni ma már nem lehet. Azt mindenkinek magának kell megszerezni. Ezt sem vér, sem a mai élet nem tudja megadni.”

És hogy Kodály mindezt milyen történelmi távlatba vezeti vissza, és emeli szellemi magasságba:

„A magyarság már Szent István óta nem faji szervezet. Magasrendűbb annál. Ezért nem elég szervezetét homályos faji ösztönökre építeni. Célja, létjoga, küldetése tudata lehet fennmaradásának egyetlen alapja.”

Mai zaklatott világunkban elegendő a magyar helyett az európaiat behelyettesíteni, hogy megértsük, tévúton járunk, ha magasabb rendű ideáinkat mint célokat elfeledjük, ha azokból engedünk, és már el sem várjuk, hogy a velünk együtt élők, a hozzánk érkezők ennek megfelelően éljenek, hogy lehetőségük legyen magukénak érezni ezt a tudatot. Márpedig a Kodály szerint magasrendűnek tartott közös szellemi horizont sérülése, hanyatlása miatt megszűnik, illetve részben már megszűnt az összetartó erő, amely szűkebb-tágabb közösségünk életerejét, létjogosultságát biztosítja, biztosította. Mindezt pedig nem az idegen kultúrákkal való találkozások ellenében – amit szintén Kodály fogalmazott meg, és Sárosi is fontosnak tartotta felidézni –, hanem azzal egészséges szimbiózisban, valamint a nemzeti lehatároláson túl tágabb értékközösségekre is értve:

1925-ben írt, sokat idézett híres cikkében, nála ritkán tapasztalt szenvedéllyel fogalmazott meg [Kodály]: tanulnunk kell mindenkitől, aki előbbre van, mint mi, mert éppen a jó idegen minták adják az ösztönzést a nemzeti fejlődéshez: „Idegen kultúra nélkül elsenyved a nemzeti kultúra.”

Hatodik fejezetként a magyar folklór- és népzene kutató szempontjából fontos szereplőkről, valamint pályatársakról, zenész kollégákról olvashatunk írásokat, többek között Arany Jánosról, Mátray Gáborról, Seprődi Jánosról, Fülep Lajosról, Rajeczky Benjaminról, Veress Sándorról, Kerényi Györgyről, Pataki Józsefről, Szervánszky Endréről, Szöllősy Andrásról, Ujfalussy Józsefről, Sztanó Pálról és Dobszay Lászlóról. A hetedik fejezet pedig a nemzetközi tudományos életben szereplő kutató érzéseit, észrevételeit, véleményét gyűjti egybe a különböző konferenciákról tudósító beszámolókkal, valamint a kalandosnak számító etióp gyűjtőút részletes leírásával. Ez utóbbi nemcsak a különleges „barátságévések”

szertartásáról, a különböző emésztőrendszeri fertőzések okozta kellemetlenségekről, a különleges tájról és emberekről, hanem az ott általánosságban jellemző pentatóniáról is tudósít, a gyűjtések újonnan, jelen kötethez készült lejegyzéseinek közlésével.

A két következő fejezet a nagy népzene kutatói tapasztalattal rendelkező zenetörténész Sárosit állítja elénk. A nyolcadik fejezetben tanulmányok szólnak a verbunkos történeti bölcsőjéről, a Rákóczi-kor zenéjéről, a kilencedikben Bartók- és Haydn-művek népzenei ihletésű, illetve magyar témájú dallamairól. A záró, tizedik fejezet nyugodtan kaphatná a személyes reflexiók, vélemények címet, amelyben a szerző a népzene és saját életútja kapcsán írja le gondolatait. A legszemélyesebb és egyben a válogatás leginkább reménytelenséget, beletörődöttséget sugalló írása a kötetet záró *Barátsággra készültem*, amelyben Sárosi végigtekintve életpályáján a román intézményekkel és kollégákkal való kapcsolatáról, a hivatalos kinttartózkodásainak élményeiről mesél. Zárkózottság, gyanakvás egyik oldalról és Erdély szülöttjeként a sorsközösség felismerése, a transzilvanizmus megélése a másik oldalról. Ez utóbbi jutott Sárosinak osztályrészül, személyes indíttatásán túlmenően a nagy elődök, Bartók és Kodály nyomdokán megpróbálva haladni ezen a téren is. És az eredmény:

Kijózanító és kiábrándító események azonban túlságosan is gyorsan követték egymást ahhoz, hogy a magam részéről a magasztosnak hitt szándék mellett ki tudjak tartani. A sivár évtizedek alatt fokozatosan kopott ki belőlem a lelkesedés. Mégis, 1989-ig azzal áltattam magam, hogy az enyémhez hasonló, barátságépítő szándékú románok sokan vannak, de rejtőzködniök kell. Azóta már ebben a hitemben is meginogtam, pedig kell lenniök, sokkal nagyobb számban, mint amennyiről én értesülhettem. A jelek szerint azonban én már nem találkozom velük. Barátságépítő buzgalmamból mára annyi maradt, amivel, íme, elmondtam életemnek ezt a kudarcát. Abban a titkos reményben tettem, hogy mások újra megpróbálják, s vállalkozásukban talán az én sikertelen tapasztalataim tanulságai segítik őket.

Azóta – 1998-ban vetette papírra Sárosi a fenti sorokat – beigazolódott, legalábbis a népzene kutatói szakmán belül, hogy sokan vannak a barátságépítő, az együttműködést szorgalmazó román kollégák, akiknek köszönhetően több közös programot, kiadványt sikerült megvalósítanunk az elmúlt évtizedben. Minderről Sárosi személyesen is meggyőződhetett, és találkozhatott is a román kollégákkal Kolozsváron, a Román Tudományos Akadémia Kolozsvári Folklorarchívumában, amikor 2014 decemberében Almási István köszöntésére a Zenetudományi Intézet munkatársaival együtt kiutazott, és részt vett az ünnepségen, amelyen a népzene kutatás *doyen*jének kijáró legnagyobb tisztelettel köszöntötték őt is az ünnepelt mellett. }